

Stockholm den 13 juni 2016

Till

Allmänna arvsfonden

Projektbeskrivning 2013 – 2015 för BERÄTTA, LEKA, LÄSA **Projektnummer 2013/019**

Sammanfattning av projektet

Läsrörelsens projekt BERÄTTA, LEKA, LÄSA är ett nära samarbete med förskolor och bibliotek om närläsning av bilderböcker med barn i åldern 1-3 år som i huvudsak finansierats av Allmänna arvsfonden. Det startade som ett pilotprojekt i Strängnäs 2009 och genomfördes sedan från hösten 2013 till och med våren 2015 i 29 kommuner i Västmanlands, Sörmlands och Örebro län. Sakkunniga var Susanna Ekström, litteraturpedagog, f.d. universitetsadjunkt inom lärarutbildningen med inriktning mot förskola vid Stockholms universitet (se utdrag ur CV) och Marianne von Baumgarten-Lindberg, barnboksexpert, redaktör för kulturtidskriften *Opsis Barnkultur* och tidigare för tidskriften *Vi Föräldrar*. Hon var även huvudsekreterare i *Bokutredningen* 1997. Projektledare – från projekteringen av pilotprojektet och framåt – var Elisabet Reslegård, ordförande för Läsrörelsen med mångårig erfarenhet som kampanjledare för de landsomfattande folkbildningskampanjerna *Dyslexikampanjen*, *Psyke kampanjen* och *Läsrörelsen* och av alla projekt som ingått i kampanjerna.

Totalt arrangerades under 2013 – 2015 30 halvdagarskonferenser för förskolepedagoger och bibliotekarier som deltog i projektet. Utöver det tillkom informationsmöten i Arboga inför varje termin för chefer inom förskolor och bibliotek, som deltog i projektet och en inledande konferens i augusti 2013 för politiker och tjänstemän.

En pedagogisk skrift togs fram som delades ut till de förskolepedagoger som deltog och till barnens föräldrar. **Bilderböcker** med ett rikt språk, uttrycksfulla bilder och goda pedagogiska möjligheter valdes ut. Det var: *Här dansar Herr Gurka* av Lennart Hellsing och Poul Strøyer, *Kanel och Kanin*, *Dikter om kroppen* av Ulf Stark och Charlotte Ramel och *Gummi-Lisa hittar hem* av Anna Bengtsson. Alla barn som deltog i projektet fick den bok som avdelningen arbetade med. Böckerna och den pedagogiska skriften lämnades till föräldrarna i den egna förskolan. I anslutning till överlämnandet förklarade pedagogerna meningen med projektet. Ett mål var att nå föräldrarna med kunskapen att språkstimulans ska börja tidigt.

En kontaktperson fanns på varje deltagande småbarnsavdelning. Kontaktpersonens uppdrag i projektet var att hålla kontakt med föräldrar, bibliotek och med Läsrörelsen. Hon/han deltog i arbetet med projektet och dokumenterade vad som skedde med barnen under den process som pågick och talade med föräldrarna om detta. Kontaktpersonen deltog i de bägge halva konferensdagarna och delgav sedan de övriga i personalgruppen. I konferenserna varvades teoretiska och konkreta inslag. En fördjupning skedde från den första till den andra konferensen.

Att arbeta med närläsning – av samma bok under mycket lång tid – bland så små barn i så stor skala, har aldrig gjorts tidigare. Det samma gällde de små barnens pedagoger som ofta har enbart barnskötarutbildning och sällan får ta del av en fortbildning av den här karaktären.

Huvudbiblioteket i varje kommun inbjöd barn, föräldrar och förskolepedagoger till kulturaktiviteter i form av musik, teater, muntligt berättade och annat som utgick från berättande, lekande och läsande av de valda böckerna.

Läsrörelsen samarbetade med landstingen i Västmanland, Sörmland och Örebro och deras länsbibliotek. Representanter från landstingen eller länsbiblioteken satt med i styrgruppen, liksom personer som arbetade på hög nivå med förskolor. I arbetsgruppen och i referensgruppen fanns personer med bred kunskap av barnbiblioteksverksamhet och med arbete i förskolor.

Arbetsgruppen (inklusive styrgrupp och referensgrupp) **har under åren 2011 – 2015 träffats 20 gånger**, i de flesta fall i Västerås. **Styrgruppen har haft 14 telefonkonferenser.**

En löpande utvärdering har gjorts av docent Barbro Johansson vid Centrum för konsumtionsvetenskap Handelshögskolan Göteborgs universitet och fil. dr. Sandra Hillén vid samma institution. De genomförde en etnografisk, kvalitativ följeforskning av projektet med initialt stöd från PostkodLotteriets Kulturstiftelse och därefter med medel från Lärarstiftelsen/SAF, landstingen i Västmanland, Sörmland och Örebro län samt resterande medel från Läsrörelsen.

Kort sammanfattning om Läsrörelsens verksamhet finns längst ner i projektbeskrivningen. En längre text bifogas.

1.

Projektets bakgrund

Föreningen Läsrörelsen beviljades i december 2008 ett anslag från kulturdepartementet för att genomföra det **läsfrämjande pilotprojektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA**, som riktade sig till små barn och deras föräldrar i Strängnäs kommun. Efter att vi genomfört och redovisat pilotprojektet ansökte vi och beviljades medel från Statens kulturråd för att ta fram en genomarbetad ansökan till Allmänna arvsfonden. Som grund för ansökan fanns ett inlett samarbete med Regionbibliotek Örebro-Västmanland, som om under arbetets gång kom att utvidgas till även Länsbibliotek Sörmland och därmed till de tre länens samtliga 31 kommuner.

För Läsrörelsen har små barn varit och är en viktig grupp, synligt genom många olika projekt och i föreningens motto "Ge dina barn ett språk". Projektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA har vi arbetat med sedan 2009. Vår ambition är att på sikt nå barn upp till 3 år, deras föräldrar och förskolepersonal – över hela Sverige. När samarbetet inleddes med dåvarande Regionbibliotek Örebro-Västmanland och Länsbibliotek Sörmland var det inledningen på ett långsiktigt samarbete med dessa län men också med tanken att arbeta i andra län.

Bakgrund till pilotprojektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA

Från Läsrörelsens sida ville vi arbeta fram ett projekt riktat till barn upp till 3 år och till deras föräldrar. Vi menar att förskolan där de flesta barn vistas under sina första år, är den naturliga utgångspunkten för ett brett språk- och läsfrämjande arbete. Vi ville därför genom projektet medverka till att förskolan arbetar ännu mer intensivt med lekberättande, boklek och samtal i samverkan med föräldrarna. De starka litterära upplevelserna i småbarnsåldrarna blir basen för nyfikenheten på språket och läsandet. I leken berättar barnet om sina upptäckter och undringar.

Forskning visar också att det är grundläggande för den kommande språkutvecklingen att genom berättande, samtal, lekande och läsande stimulera det lilla barnet. Toddarna (som 1- och 2-åringarna ibland kallas) gör ickeverbala berättelser enligt Daniel Stern, amerikansk spädbarnsforskare och psykoanalytiker. Vi kan som vuxna skärpa ögat för vad som intresserar de små barnen och fångar det enskilda barnets uppmärksamhet. Men vi måste då fråga oss: Vad gör barnen? Vad leker de? Vilka utmaningar med litterära förtecken får de? Barn behöver inte alltid förstå såsom vuxna tänker sig förståelsen. Barn skapar sina egna föreställningar, uppfattar detaljer och symboler på sitt eget sätt,

vilket vi kan iakttä i deras lek. Det gäller att vi anpassar oss och erbjuder dem språkliga och visuella utmaningar som berikar dem. Att lyfta fram handlingskedjan i en berättelse är då en viktig del. Dialog genom rörelse, sång, lek och berättande är fullt möjligt och nödvändig för det tidiga språktillägnet.

Med projektet ville vi inom Läsrörelsen samarbeta med biblioteken för att barn, småbarnsföräldrar och förskolepersonal skulle hitta fram till litteraturen och alla upplevelser som litteraturen och biblioteken kan erbjuda.

I Sörmland visste vi att det bedrevs ett mycket intressant läsfrämjande arbete riktat till småbarn och deras föräldrar, där Strängnäs var en av de kommuner som arbetat allra mest på detta sätt. Vid kontakt med Christer Hermansson, kultur- och bibliotekschef i Strängnäs, uttryckte han ett stort intresse för att vara med och arbeta fram ett pilotprojekt. Kulturförvaltningen ingick i bildningsnämnden vilket gav en naturlig ingång till förskolan. Strängnäs med sina 32 000 medborgare, var dessutom en kommun som var mycket lämplig i storlek för pilotprojektet. I de årskullar med barn (1-, 2- och 3-åringar) som kom att ingå beräknade vi att det fanns 1 600 barn.

En skrift riktad till föräldrar i första hand men även till förskolepersonal skulle produceras för att lyfta fram vikten av tidig språkstimulans genom lek, berättande och läsande. Vid besök på biblioteket skulle barnen få **en personlig gåva i form av en bra bilderbok** som Läsrörelsen valde.

Om pilotprojektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA i Strängnäs kommun

Under våren 2009 förberedde Läsrörelsen tillsammans med utbildnings- och kulturkontoret i Strängnäs kommun pilotprojektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA för att nå alla barn mellan 1 och 3 år och deras föräldrar.

Istället för en enda inspirations- och fortbildningskonferens, som vi från början tänkt, arrangerades två halvdagarskonferenser. En konferens under våren och en i början av hösten 2009 som vände sig till all förskolepersonal som arbetade med de minsta barnen i Strängnäs kommun. I konferenserna medverkade Susanna Ekström, litteraturpedagog och tidigare universitetsadjunkt inom lärutbildningen med huvudsaklig inriktning mot förskola, Elisabeth Björklund, lektor i didaktik, Johanna Hellsing, musik- och bibliotekspedagog, författaren Ulf Stark och länsbibliotekskonsulenten Karin Zetterberg.

Vid besök på biblioteket fick barnen en egen bok som gåva från Läsrörelsen. Tre bilderböcker fanns att välja mellan: Här dansar Herr Gurka av Lennart Hellsing och Poul Ströyer, Hur gick det sen? av Tove Jansson och Kanel och Kanin. Dikter om kroppen av Ulf Stark och Charlotte Ramel.

Strängnäs bibliotek prioriterade barn upp till 3 år under hösten 2009 med barnteatrar, sagostunder och annat. Biblioteket utgick från gåvoböckerna för att också kunna erbjuda andra pedagogiska hjälpmedel till förskolorna.

För urval av böcker svarade Susanna Ekström i samråd med barnboksexperten Marianne von Baumgarten-Lindberg. Susanna Ekström var även huvudpedagog och sakkunnig i projektet som helhet. Båda satt och sitter också i Läsrörelsens styrelse.

En pedagogisk skrift togs fram av Marianne von Baumgarten-Lindberg, som kom att bli av central vikt i projektet. En skrift att behålla och komma tillbaka till, både för föräldrar och förskolepersonal.

Med projektet hoppades vi att barn, föräldrar och förskolepersonal skulle hitta fram till allt som litteraturen och biblioteken kan erbjuda. Hur blev det?

Reaktioner från de deltagande i pilotprojektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA

För att få svar på hur föräldrar och förskolepersonal såg på projektet utarbetade Susanna Ekström en enkät som skickades till alla förskolegrupper som deltog. Cirka 50 procent svarade på enkätfrågorna. Under olika delrubriker tog Susanna Ekström ut ett antal citat.

Om skriften (som samtliga var nöjda eller mycket nöjda med):

"Vi gick igenom den på föräldramöte. Det var mycket uppskattat."

"Proffsig och mycket läsvärt för mig och föräldrarna."

"Informationsrik, de beskrev bra vad projektet gick ut på, även för de som inte deltog."

Någon har hört; "Trevligt utseende men för mycket text för att föräldrar ska orka läsa." Andra betonade att den är "Lättläst!", "Lättläst med många idéer.", "Tydlig för föräldrar och andra som kanske inte är så insatta i vikten av språkutvecklingen hos småbarn."

Om konferenserna (de medverkande markeras med initialer):

"SE gjorde projektet levande och US var intressant och rolig att lyssna på." (konferensen 21/4).

"SE gav idéer till pedagogiskt tänk. JH gav allra mest. Roligt och inspirerande. EB pratade om saker som upplevdes som 'svårsmält och inte relevant' (konferensen 17/8).

"SE föreläsning var mycket inspirerande. US var mycket intressant att lyssna på. Men det var luddigt med info om projektet." (21/4)

"SE föreläsning lika inspirerande som den 21/4. E intressant att lyssna på, mycket tänkvärt. JH mycket medryckande och inspirerande. Projektet klarnar med lite info." (17/8)

"Dessa dagar har varit både givande och roliga. Önskar det hade varit någon dag till." (21/4 och 17/8)

"En utbildning som inte lämnar mig. Den finns länge kvar i medvetandet." (21/4 och 17/8)

Om dokumentationsformerna:

Många har använt sig av flera olika dokumentationsformer. Dagbok och foto är de allra vanligaste.

"Använt kollage", "Väggtidningar", "Vi ska använda fler dokumentationsformer".

Tre svarande har inte dokumenterat – de har heller inte kunnat se utveckling hos barnen eller kunnat redovisa några erfarenheter eller ökade kunskaper i arbetslaget.

Om bokvalet:

Kanel och Kanin ligger i topp, följt av *Herr Gurka*. Ett mindre antal har valt *Hur gick det sen?*

Om föräldrakommentarerna (som överlag är positiva till gåvoboken och till projektarbetet):

"Föräldrar har berättat att de läser boken nästan varje kväll. (Vi 'påade' vilken bok vi skulle arbeta med.) De tycker det är roligt."

Vid en förskola blev personalen "... väldigt förvånade när det visade sig att ingen av föräldrarna hämtat ut boken" vid frågetillfället.

Vid en annan förskoleavdelning framhåller föräldrarna "bra med biblioteksbesök".

"Jättebra tycker en del, andra menar att de redan har en massa böcker hemma." (avdelning med 15 barn som är 2-3-år).

Om kontakten med bibliotek och om bokdrama:

Alla som kunnat ta sig till biblioteket och till bokdramat är mycket nöjda eller nöjda.

"Vi har ett mycket bra bibliotek och engagerad personal."

"Vi har varit dåliga på att ta kontakt med biblioteket, men vi vet att ni finns och vi kommer att använda oss av sagoläsningarna snart."

"Om det gäller Multeum anser jag mig endast ha positiva erfarenheter, god kontakt och service vad gäller boklådor till landsbygdsskolan jag arbetar på. Har inte möjlighet att åka dit med barngruppen, men har hört att det finns uppskattade aktiviteter som sagostunder."

"Biblioteket i Mariefred har varit mycket tillmötesgående angående projektet. De frågor som de inte har kunnat svara på, har de tagit reda på och hört av sig senare till oss."

Om iakttagelser av barnen:

På frågan vilka iakttagelser av barnens handlingar som kan förknippas med projektet och om de kunnat avläsa utökat intresse för berättande och boklek, menar nästan alla att barnen blivit mer intresserade (utom de som inte dokumenterat).

"Vi tycker oss märka att barnen blivit mer intresserade av böcker och berättande. Leker lekar där de t.ex. berättar sagor och låtsas läsa för varandra."

"Barnen åt herr gurka, dansade herr gurka, lekte herr gurka, sjöng många sånger om herr gurka. Avslutade med en utställning – fotodokumentation."

"Våra äldsta barn som är ca 2,5 år har jämfört sina fötter, tagit av sig strumporna och lekt att de badat fötterna. De jämför sina fötter med fotspåren på golvet, vilka som är större eller mindre." (Kanel och Kanin).

"Barnen har blivit otroligt medvetna om sig själva. Vi har arbetat med sinnen, munnen – smaka, öra, – lyssna, näsa – lukta, ögon – titta. Vi har även fört in begreppsbyggnad och empati." (Kanel och Kanin)

"De är intresserade av böcker. 'Läser' för kamrater när vi läst boken, sitter gärna och bläddrar och tittar igenom böcker som en naturlig och för dem intressant aktivitet."

Om nya erfarenheter och kunskaper:

På förfrågan om vilka erfarenheter och kunskaper du/arbetslaget utvecklat under processens gång svarar man till exempel;

"Motståndet från oss vuxna att 'leka' med en saga har minskat och vi upplever att det ger barnen mycket, samt vetskapen om att de får med sig något viktigt ut i livet: att skapa livsglädje med enkla medel, kunna uttrycka sig, gemenskap och ha roligt."

"Jobba utifrån delteman. Dela upp boken. Göra något enkelt skapande kopplat till deltemat. Plocka in sånger, ramsor etc. Prata mycket. Göra figurerna levande och använd mycket konkret material."

"Att upprepning med små barn är viktig, de tröttnar aldrig. De tycker bara att det är mer intressant ju mer de känner igen det vi läser och berättar. Det är väldigt bra när barnen har tillgång till samma bok hemma som på förskolan."

"Att samarbetet med föräldrarna ger barnen mycket, även fenomenet att vi har något gemensamt med föräldrarna ger ett 'Vi' om barnen."

"Vad vi måste göra är att informera föräldrarna mer och engagera dem så att barnen får läsvana även hemma."

"Att man kan jobba med ett tema under en längre tid. Att det finns olika sätt att nå kunskaper beroende på ålder."

"Vi har använt boken i samband med tema kroppen. Vi har även dramatiserat, sjungit och använt oss av rim och ramsor. Vi har arbetat med varje 'kapitel' i en till två veckor. Detta sätt att arbeta med en bok har varit väldigt positivt för både barn och pedagoger."

"Att man kan göra så mycket mer av en bok än att bara läsa den."

"Har fortsatt arbeta på samma sätt med andra böcker, sånger och liknande."

Alla – utom en personal som svarande "frustrerad, otydligt" – har haft roligt under projektets gång. Det är mycket värt eftersom det ökade engagemanget i det pedagogiska arbetet, samtidigt som kommunen gjorde nedskärningar inom barnomsorgen och det fanns en oro inför framtiden bland personalen.

"Mycket roligt! Extra plus för bokdramat. Ska jobba med bokdrama med barnen. Inspirerande till att fortsätta jobba med språk!"

"Vi har haft jätteroligt. Vi kommer att ställa lite mer 'krav' på föräldrarna och visa vår dokumentation tydligare. Nu har vi satt den i barnens portfolio och visat den på utvecklingssamtalen. Tack för ett enormt roligt projekt som ni gärna får fortsätta med."

"Vi kommer att beställa boklådor och bokväskor från biblioteket. Vi kommer att ha Kanel och Kanin ständigt närvarande hos oss."

"Nytt sätt att tänka om barns läsning."

Kommentar och slutsatser av pilotprojektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA

Med pilotprojektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA ville vi arbeta metodiskt med ett projekt där vi aktivt kunde nå föräldrar med kunskapen att språkstimulans ska börja tidigt och att bra barnböcker är en lustfylld start för ett fortsatt läsintresse. Vi hoppades att barn, föräldrar och förskolepersonal skulle hitta fram till allt som litteraturen och biblioteken kan erbjuda. Samarbetet skulle ske genom förskolor och bibliotek och utgå från familjen. Till detta skulle också andra kulturaktiviteter kopplas riktade till små barn. Ett projekt som om det utföll väl kunde vidareutvecklas runt om i landet under kommande år. Detta tyckte vi att vi hade uppnått. **När vi skulle arbeta i nya kommuner fanns det dock delar som borde justeras.**

2.

Utvidgning av projektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA i tre län

Landets länsbibliotek har till uppgift att ge stöd till länens folkbibliotek när det gäller kompletterande medier och fjärrlån, fortbildning för bibliotekspersonal samt utvecklingsarbete och omvärldsbevakning. Länsbibliotekens uppgifter regleras i bibliotekslagen och inom ramen för samverkansmodellen, i de olika landstingens kulturplaner. I kulturplanen för **Landstinget Västmanland och Örebro läns landsting lyfts insatser som främjar barns och ungas läsande** och stöd till lässtimulans som utvecklingsområden för den regionala biblioteksverksamheten i länen.

Med denna vetskap etablerades en kontakt – inför en ansökan till Statens kulturråd – med länsbibliotekarie Peter Alsbjer, Regionbibliotek Örebro-Västmanland. Regionbiblioteket ställde sig positiva till att ingå både i en projekteringsfas och i en utveckling av projektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA i de båda länens 22 kommuner. Från Strängnäs kommun var man också beredd att aktivt ingå i en referensgrupp både under projekteringen och i det senare projektet.

Projekteringsarbetet påbörjades i september 2011 och utvidgades i januari 2012 till att även omfatta Länsbibliotek Sörmland, när länsbibliotekarie Anneli Reinhammar uttryckte sitt intresse att delta. Landstinget Sörmland hade också samma inriktning i sina kulturplaner som de andra två landstingen.

Projekteringen kom därefter att omfatta tre hela län och 31 kommuner.

Fyra arbetsseminarier genomfördes i Västerås under projekteringsfasen och ett otal telefon- och mailkontakter.

Under projekteringen fanns en styrgrupp bestående av: Elisabet Reslegård, ordförande Läsrörelsen och projektledare för BERÄTTA, LEKA, LÄSA, Peter Alsbjer, länsbibliotekarie Regionbibliotek Örebro-Västmanland och Anneli Reinhammar, länsbibliotekarie Länsbibliotek Sörmland.

En arbetsgrupp med från Läsrörelsen: Elisabet Reslegård, Susanna Ekström, litteraturpedagog, f.d. universitetsadjunkt SU, styrelsemedlem Läsrörelsen och Marianne von Baumgarten-Lindberg, barnboksexpert, styrelsemedlem Läsrörelsen. **Från Regionbibliotek Örebro-Västmanland:** Peter Alsbjer, Sylvia Blomberg, utvecklingsledare bibliotek, barn/unga, Örebro läns landsting och Christina Stenberg, bibliotekskonsulent barn- och skolbibliotek, Landstinget Västmanland (t.o.m. våren 2012). **Från Länsbibliotek Sörmland:** Anneli Reinhammar och Ann Catrine Eriksson, bibliotekskonsulent Länsbibliotek Sörmland

En referensgrupp med: Christer Hermansson, kulturchef Strängnäs kommun, Alexandra Uhlmann Konjicija, barnbibliotekarie Mariefreds bibliotek, Strängnäs kommun, Pia Lenander, förskollärare Länna förskola, Strängnäs kommun, Ann Redlund, förskolechef Norbergs kommun, Pia Carlsson, bibliotekspedagog Norbergs kommun, Nicholas Haldosen, bibliotekarie/processledare Örebro kommun, Kultur och medborgarförvaltningen, Karin Zetterberg, bibliotekschef Kultur- och fritidsförvaltningen, Eskilstuna stadsbibliotek och Ewa Kollberg, f.d. konsulent Regionbibliotek Västra Götaland.

I genomgången av pilotprojektet kunde vi konstatera att vi vände vi oss till alla förskolor i Strängnäs kommun. **Ingen intresseanmälan togs in** – vilket vi i Läsrörelsens övriga projekt alltid har haft – utan vi utgick från att alla avdelningar inom förskolan skulle vara intresserade. Vilket de också var, men det gick inte att ställa krav på avdelningarna eftersom de inte aktivt anmält sitt intresse.

När det gäller vidareutveckling av projektet formulerade arbetsgruppen och referensgruppen sig i ett antal punkter:

- **En intresseanmälan för medverkan** ska göras av ansvariga för den enskilda förskolan. Intresseanmälan innebär att en förbindelse om medverkan skrivs under samt att en kontaktperson på varje småbarnsavdelning i förskolan utses för projektet.
- **Kontaktpersonens uppdrag i projektet** är att hålla kontakt med föräldrar och bibliotek och indirekt med Läsrörelsen. Hon/han ska delta i arbetet med projektet och dokumentera vad som sker med barnen under den process som pågår och även tala med föräldrarna om detta. **Kontaktpersonen ska delta i de bägge halva konferensdagarna**, gärna tillsammans med någon annan från personalgruppen. Det får inte bli en rättvisefråga att alla ska delta i *någon* konferens utan det måste ses som en sammanhängande utbildning som sedan delges de övriga i personalgruppen. Hon/han ska informera föräldrarna om projektet och inspirera dem till högläsning, berättande och till att besöka biblioteket. Kontaktpersonen ska **genomföra den slutliga utvärderingen** och – om det behövs – delta i de intervjuer som görs.
- Från projektet sida ska det tydligt **klargöras att det är ett utbildningsprojekt**. Det ska också klargöras att projektet handlar om **närläsning för och med små barn**. En detaljerad presentation av projektet ska göras vid den första av de två konferensdagarna.
- Vid introduktionen av projektet på respektive förskola bör avdelningarnas kontaktpersoner framhålla **samarbetet mellan förskolan och närliggande bibliotek**.
- **En motsvarande intresseanmälan för bibliotekens medverkan** görs av ansvariga för det enskilda biblioteket. Intresseanmälan innebär att en förbindelse om medverkan skrivs under samt att en kontaktperson på biblioteket utses till projektet.
- **Vi fortsätter att arbeta med två halva konferensdagar**, något som visade sig vara mer lämpligt än en heldag under pilotprojektet. Detta av två skäl, dels var det svårt för personal

inom barnomsorgen att avsätta en hel dag. Dels kan en fördjupning ske från den första till den andra konferensen. I konferenserna varvas teoretiska och konkreta inslag.

- **Den pedagogiska skrift som togs fram var mycket uppskattad** och kommer att efter en viss bearbetning av Marianne von Baumgarten-Lindberg utgöra ett grundmaterial även i det fortsatta projektet.
- **Läs rörelsen tar genom Susanna Ekström – i samarbete med Marianne von Baumgarten-Lindberg – fram bilderböcker** med ett rikt språk, uttrycksfulla bilder och goda pedagogiska möjligheter. Något som är en förutsättning för att kunna arbeta med närläsning av böcker med små barn, som är projektets utgångspunkt. Två av de böcker som ingick i pilotprojektet kommer att användas även i det utvidgade projektet. Det är *Här dansar Herr Gurka* av Lennart Helsing och Poul Ströyer och *Kanel och Kanin. Dikter om kroppen* av Ulf Stark och Charlotte Ramel. En tredje bok blir troligen *Gummi-Lisa hittar hem* av Anna Bengtsson.
- **En lista med fler lämpliga böcker för ett fortsatt pedagogiskt arbete** tas fram i samarbete mellan representanter för biblioteken och Susanna Ekström. Det är viktigt att titlar som finns på flera språk och även teckenspråk tas med.
- **I pilotprojektet ville vi locka föräldrar och barn till biblioteket** genom att den bok varje barn fick i gåva skulle hämtas på biblioteket. Det fungerade inte alltid. I det fortsatta projektet **bör böckerna istället hämtas av föräldrarna i den egna förskolan**. I anslutning till överlämnandet av boken förklarar pedagogerna meningen med projektet.
- I stället för att lämna ut böckerna på biblioteket kommer **biblioteket att inbjuda till aktiviteter**.
- **Ekonomiska medel är önskvärt i projektbudgeten för att ett antal bibliotek ska kunna genomföra aktiviteter** i samband med BERÄTTA, LEKA, LÄSA. Idéer tas in till styrgrupp och arbetsgrupp som beslutar om vilka som får ett ekonomiskt bidrag från projektet.
- **Medel bör avsättas i projektet så att den skriftliga utvärderingen kan kompletteras med längre intervjuer**. Erfarenheten visar att utbildningsnivån är skiftande. I småbarnsgrupperna finns barnskötare, förskollärare och utbildad personal. Det kan finnas en ovana och ett motstånd bland delar av förskolepersonalen att uttrycka sig i skrift och många i pilotprojektet har därför avstått från att besvara enkäten. En mall utformas för utvärdering och reflektion kring aktiviteterna. Utvärderingen gäller också folkbibliotekens lärande i hela processen.

3.

Planering och genomförande av BERÄTTA, LEKA, LÄSA

De tre länen Örebro, Västmanland och Sörmland var under 2012 involverade i **kompetensfortbildningsprojektet Kompobib2020** för all personal på biblioteken. En naturlig utveckling av detta blev arbetet med BERÄTTA, LEKA, LÄSA.

Under 2012 och första halvåret 2013 förankrades projektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA dels hos bibliotekschefer och barnbiblioteksansvariga, dels hos övrig bibliotekspersonal. Vi arbetade också för att en överenskommelse skulle göras mellan ansvarige för förskoleverksamheten och bibliotekschef i respektive kommun *om och när* Allmänna arvsfonden beviljade medel.

Förskolechefer och bibliotekschefer i länens 31 kommuner informerades under våren 2013, när medel beviljats från Arvsfonden, om vilken termin som gällde för respektive kommun. Mer om

information och anmälningar under rubriken "Information till förskolechefer, bibliotekschefer och politiker".

Deltagande avdelningar skulle väljas ut dels utifrån de som först lämnade in sin intresseanmälan, dels för att få en spridning i alla kommuner.

Med projektet beräknade vi att 40 procent av förskolornas avdelningar med små barn skulle anmäla sig. Anmälan skedde genom den förskoleansvarige, dvs. rektor eller annan person. Det var helt nödvändigt att den intresseanmälan som gjordes var förankrad både hos den ansvarige och i personalgruppen.

Det visade sig att vi kunde ta emot alla avdelningar och förskolor som var intresserade.

Projektets genomförandefas var från hösten 2013 till och med våren 2015 och då med en fjärdedel av kommunerna och konferenserna per termin, fördelade över de tre länen. Det innebar att projektet hölls levande i alla tre länen under hela perioden. Under den sista terminen deltog pilotkommunen Strängnäs ännu en gång i projektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA.

Vi räknade ut att det fanns 9 000 barn per årskull i åldrarna 1-3 år i de tre länen. När vi beräknade att 40 procent av avdelningarna med små barn skulle anmäla sig innebar det ungefär 11 000 barn.

Antalet konferenser bestämdes till 15 x 2 halva dagar fördelade över fyra terminer och de tre länen.

Målgrupper

Den primära målgruppen, var de yngsta barnen i förskolan – mellan 1 och 3 år – och som vi nådde genom förskolepedagogerna på småbarnsavdelningarna.

Den sekundära målgruppen var förskolepedagogerna som vi nådde via förskolornas chefer, när de ställde sig positiva till att medarbetare ingick i projektet och att de deltog i inspirations- och utbildningskonferenserna.

Den tredje målgruppen utgjordes av de små barnens föräldrar, som nåddes via förskolepedagogerna på de avdelningar som deltog i projektet.

Den fjärde målgruppen var den bibliotekspersonal som arbetade med barnlitteratur och som vi nådde via bibliotekscheferna i kommunerna.

Mål

Som vi skrev tidigare är för Läsrörelsen med mottot "**Ge dina barn ett språk**" ett genomarbetat projekt i samarbete med förskola, föräldrar och bibliotek en självklar utgångspunkt i ett språk- och läsfrämjande arbete. **Vår ambition är att på sikt nå barn upp till 3 år**, deras föräldrar och förskolepersonal – över hela Sverige. När samarbetet inleddes med bibliotek och förskolor i Sörmlands, Västmanlands och Örebro län var det inledningen på ett långsiktigt samarbete med dessa län, men också ett avstamp till att utveckla samarbetet med andra län.

Delmål:

Att i projektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA nå förskolornas småbarnsavdelningar i alla de 31 kommuner som ingick i de tre länen.

Att utöka och stimulera barns tidiga möten med litteratur i olika former, i hem och i förskola.

Att öka förskolornas och bibliotekens kunskap om barnlitteratur och litteraturpedagogik för små barn.

Att biblioteks- och förskolepersonal skulle få mer erfarenhet av varandras verksamhet.

Att stimulera föräldrarnas engagemang genom den skrift vi tagit fram med pedagogiska exempel och forskning om hur man kan använda litteraturpedagogik och lärande i samvaron med de små barnen.

Metod

Från projektet sida informeras det i olika sammanhang om att det är ett inspirations- och utbildningsprojekt och att det handlar om närläsning av bilderböcker för och med små barn.

Vi följde de punkter som vi kommit fram till under projekteringen i länen och som redovisas under rubriken "Utvidgning av projektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA i tre län", det vill säga i korthet:

- **Intresseanmälan** från förskolor.
- **Kontaktpersoner på förskolorna** med tydligt uppdrag.
- **Kontaktpersonens deltagande i de bägge halva konferensdagarna.**
- **Intresseanmälan från biblioteken.**
- **Den pedagogiska skriften** omarbetades av Marianne von Baumgarten-Lindberg och utgjorde ett grundmaterial.
- **Bilderböcker med ett rikt språk**, uttrycksfulla bilder och goda pedagogiska möjligheter togs fram av Susanna Ekström i samarbete med Marianne von Baumgarten-Lindberg. Det blev; Här dansar Herr Gurka av Lennart Helsing och Poul Ströyer, Kanel och Kanin. Dikter om kroppen av Ulf Stark och Charlotte Ramel och Gummi-Lisa hittar hem.
- **Alla barn som deltog** i projektet fick den bok som avdelningen arbetade med. Böckerna och den pedagogiska skriften lämnades till föräldrarna i den egna förskolan. I anslutning till överlämnandet förklarade pedagogerna meningens med projektet.
- **Huvudbiblioteket i varje kommun** inbjöd – med medel från projektet – barn, föräldrar och förskolepersonal till kulturaktiviteter.
- **30 halvdagskonferenser** för förskolepedagoger och bibliotekarier arrangerades.

Utöver detta tillkom:

- **En inledande heldagskonferens som arrangerades den 27 augusti 2013** i Västerås för politiker och höga chefer i alla de 31 kommunerna. Moderator var journalisten Staffan Dopping. Denna konferens finansierades av PostkodLotteriets Kulturstiftelse.
- **Fyra informationsmöten** som anordnats inför varje termin i Arboga för chefer inom förskolor och bibliotek, som deltog i projektet.
- **En informationstext togs fram till föräldrar på 11 språk:** engelska, spanska, franska, arabiska, somaliska, serbokroatiska, persiska, kurdiska (sorani), turkiska, tigrinja och kinesiska.

Totalt träffades arbetsgruppen (inklusive styrgrupp och referensgrupp) under åren 2011 – 2015 **20 gånger**, i de flesta fall i Västerås. Styrgruppen hade **14 telefonkonferenser**.

Projektarbete och projektledning:

När Allmänna arvsfonden beviljade Läsrörelsen medel för projektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA den 20 februari 2013 – fem månader efter att ansökan lämnats in – kunde arbetet gå in i en genomförandefas.

Den del av ansökan som gällde utvärderingen beviljades dock inte. Den kunde trots detta påbörjas tack vare den ansökan som beviljades av PostkodLotteriets Kulturstiftelse våren 2013. Ett beslut som gällde dels den första fasen av utvärderingen och dels den inledande konferensen i augusti 2013.

Projektledningen med Elisabet Reslegård som projektledare kompletterades våren 2013 med Ebba Nanberg som koordinator under de första två terminerna och Victoria Prybil de avslutande terminerna. Li Södermark anlätades som pressekreterare för projektet under merparten av tiden, under hösten 2013 dock helt finansierat av Läsrörelsen.

På ett arbetsmöte den 10 april 2013 diskuterades när varje kommun skulle erbjudas att delta och vilka datum som gällde för den första respektive andra konferensen. Vi kom fram till följande:

	A	B	C	D
HT 2013	11 sep, 6 nov Skinnskatteberg Fagersta Norberg Örebro 1	12 sep, 7 nov Köping Arboga Kungsör Örebro 2	18 sep, 13 nov Nyköping Oxelösund	19 sep, 14 nov Karlskoga Lekeberg Degerfors
VT 2014	29 jan, 2 april Västerås 1 Sala	30 jan, 3 april Västerås 2 Flen	5 feb, 9 april Eskilstuna 1 Eskilstuna 2	6 feb, 10 april Laxå Askersund Hallsberg Kumla
HT 2014	10 sep, 5 nov Örebro 3 Katrineholm Vingåker	11 sep, 6 nov Örebro 4	17 sep, 12 nov Västerås 3 Hallstahammar Surahammar	18 sep, 13 nov Västerås 4
VT 2015	28 jan, 18 mars Lindesberg Nora Hällefors Ljusnarsberg	29 jan, 19 mars Eskilstuna 3 Eskilstuna 4	4 feb, 16 april Strängnäs Gnesta Trosa	

Information till förskolechefer, bibliotekschefer och politiker

I maj 2013 informerades förskolechefer och bibliotekschefer i samtliga 31 kommuner om projektet och när respektive kommun var inbjuden att delta. Informationen skickades ut länsvis och till alla kommuner som ingick i respektive län. Det undertecknades av Läsrörelsens projektledare, den chefsrepresentant från förskolesidan i länet som satt med i projektets styrgrupp och länsbibliotekarie eller motsvarande i länet som också satt med styrgruppen.

I juni 2013 inbjöds politiker och tjänstemän till den heldagskonferens som anordnades i Västerås den 27 augusti med journalisten Staffan Dopping som moderator.

Inför varje termin inbjöds chefer för förskolor och bibliotek i de kommuner som ingick till en informationsträff i Arboga.

Alla förskolor i de olika kommunerna inbjöds via förskolornas chefer att anmäla sig till projektet och att då ange hur många avdelningar och barn som omfattades samt namn och kontaktpgifter till kontaktpersonerna. Detta skedde ett antal månader innan den termin som var aktuell. Beroende på folkmängd och hur många små barn som fanns i varje kommun hade ett visst antal platser reserverats för respektive kommun, något som följdes upp och extra åtgärder kunde vidtas om anmälningar inte kom in. Anmälan gjordes till Läsrörelsens koordinator för projektet, som höll projektledaren och styrgruppen informerad.

De anmälda avdelningarna fick senare utförligare information om projektet.

Två kommuner – Katrineholm och Nora – valde av olika skäl att ställa sig utanför projektet. Mer information om detta längre fram.

De 30 konferenserna

Upplägget av konferenserna arbetades fram på arbetsgruppens möten under våren 2013.

Varje halvdagarskonferens pågick mellan kl. 14.00 och 17.00. I den inledande av de två konferenserna berättade Elisabet Reslegård som projektledare och en representant från länen om upplägget av projektet. Susanna Ekström höll sedan som **huvudpedagog** den första av två föreläsningar om att berätta, leka och läsa med små barn. Föreläsningen utgick från det kompetenta barnet och mötet med den lyssnande och uppmärksamme förskolepedagogen. En genomgång av de

tre bilderböckerna med betoning på både texten och bilden gjordes och möjligheten att arbeta fritt utifrån den bok som valdes och sedan fortsätta att arbeta med de andra böckerna under kommande terminer. Efter kaffe och smörgås föreläste Johanna Helsing, musik- och bibliotekspedagog med inriktning på språkutveckling. Hon gav då exempel på sitt arbete med sånger, rim och ramsor tillsammans med små barn – eller föreläste Ami Öhman, förskolelärare/utvecklingspedagog och musikproducent där hon gav exempel på hur man kan arbeta med musik i förskoleverksamheten för barn i åldrarna 1-3 år. Bägge visade hur man med mycket enkla medel och "musikredskap" kan arbeta med barn. Liksom i Susanna Ekströms föreläsning betonades upprepningen när det gäller små barn. Den första dagen avslutades med en längre summering och frågestund.

Mot slutet av den första konferensen fick alla kontaktpersoner från förskolorna de tre böckerna och skulle sedan inom några dagar anmäla till projektets koordinator vilken av böckerna som de valde att arbeta med och bekräfta att antalet barn, det vill säga även antalet böcker, var det som de tidigare uppgett. **Det betonades på den inledande konferensen att avdelningarna kunde börja arbeta direkt med den bok de kom att välja** och att detta inte var beroende av att barnen fått sina böcker som de sedan fick hem med föräldrarna. Tvärtom kunde det vara bra att barnen var väl bekanta med "sin" bok innan de fick en egen bok. Kontaktpersonerna fick även den pedagogiska skriften i det antal som man uppgett att man behövde till personalen på förskolan och till föräldrarna.

Både böckerna och skrifterna kvitterades. Vid något tillfälle räckte inte böcker och skrifter beroende på att icke anmälda personer kom till konferensen. De skickades då till den aktuella förskolan i efterhand.

Distributionen av böcker till barnen gick från projektets koordinator via Läsrörelsens lager och distributionsföretag till kommunens bibliotek som på olika sätt löste förmedlingen av böcker till barnen på förskoleavdelningarna. Ibland gjordes detta genom att biblioteken själva körde ut böckerna till förskolorna och ibland genom att förskolorna hämtade böckerna på biblioteken.

I samband med den första konferensen fick förskolepedagogerna ett informationsblad kring hur dokumentationen skulle utformas. Berättelserna om projektets genomförande och barnens reaktioner och bidrag skulle lämnas i två separata delar. Den första dokumentationsdelen kunde pedagogerna med fördel lämna på plats vid den andra halvdagskonferensen alternativt maila/skicka till koordinatören. Den andra delen skickades till koordinatören i valfri form vid terminens slut. Det inkomna materialet var allt från handskrivet, datorskrivet och teckningar till utskrivna och digitala bilder.

Under den andra halvdagskonferensen – cirka en och en halv månad efter den första konferensen – höll Susanna Ekström en uppföljande föreläsning om att berätta, leka och läsa med små barn. Efter kaffet föreläste Elisabeth Björklund, universitetslektor i didaktik vid Högskolan i Gävle där hon lyfte fram att barnens läserövrande behöver både pedagogers kunskap och tid. Den avslutande föreläsningen hölls av författaren Ulf Stark (det förekom att han och musikpedagogen bytte konferensdag) där han läste och berättade om att skriva för små barn. Dagen avslutades med summering och frågestund.

Ort och lokal för konferenserna valdes av koordinatören utifrån "närhetsprincipen" för de kommuner som ingick i de olika konferenserna (se schema). Det fick gärna vara en mindre ort som de större orterna reste till. Lokalerna valdes i samarbete med biblioteket i kommunen och var ofta i en bibliotekslokal.

Elisabet Reslegård var moderator för samtliga 30 halvdagarskonferenser och för de fyra informationsträffarna i Arboga.

Kulturaktiviteter i kommunerna

Inför ansökan till Arvsfonden beskrev vi arbetet i pilotkommunen Strängnäs med de delar som gällde att ge böcker till barnen och kulturaktiviteter som kopplades till detta:

- **I pilotprojektet ville vi locka föräldrar och barn till biblioteket** genom att den bok varje barn fick i gåva skulle hämtas på biblioteket. Det fungerade inte alltid. I det fortsatta projektet

bör böckerna istället hämtas av föräldrarna i den egna förskolan. I anslutning till överlämnandet av boken förklarar pedagogerna meningen med projektet.

- I stället för att lämna ut böckerna på biblioteket kommer **biblioteket att inbjuda till aktiviteter.**
- **Ekonomiska medel är önskvärt i projektbudgeten för att ett antal bibliotek ska kunna genomföra aktiviteter** i samband med BERÄTTA, LEKA, LÄSA. Idéer tas in till styrgrupp och arbetsgrupp som beslutar om vilka som får ett ekonomiskt bidrag från projektet.

Det här var utgångspunkten när vi i arbetsgruppen diskuterade hur vi skulle koppla kulturaktiviteter genom biblioteken till projektet. Vi menade att ett relativt stort belopp var nödvändigt, men som samtidigt inte var så högt att det i sig ledde till nya projekt. **Att summan sattes till 15 000 kronor** berodde på att den ska räcka till evenemang med professionella kulturaktörer. Detta med tanke på att ge även barn i åldern 1-3 år och/eller deras föräldrar eller personalen en kulturupplevelse av hög kvalitet. Författarförbundet rekommenderade sina medlemmar en ersättning för framträdande på 6 000 kronor plus ersättning för resor och traktamenten. KRO:s rekommendation för motsvarande när det gällde konstnärer låg på 5 500 kronor. En teatergrupps kostnader ligger ofta ännu högre. Vi menade att kvalitén på kulturaktiviteterna bör vara lika hög för mycket små barn som för äldre barn eller vuxna. Vi sökte därför och beviljades 15 000 kronor per kommun.

Aktiviteten skulle ses som ett sätt att säkerställa projektets mål och resultat på längre sikt än själva projektiden. Genom det sätt aktiviteten genomfördes skapades en infrastruktur för samverkan mellan förskola och bibliotek, som i sin tur innebar att de som engagerat sig i projektet skulle vinnlägga sig om ett fortsatt samarbete, för att i projektets anda närma sig nya årskullar med närläsning.

Den aktivitet som planerades måste därför genomföras i samarbete mellan förskolan och biblioteket, som en första övning i praktiskt samarbete utifrån en konkret plan som formulerats i samverkan och som godkänts av projektledningen så att den **överensstämmer med projektets övergripande mål.**

De krav som ställdes på biblioteken för att använda medlen var att de samverkade med representanter för förskolan om ett förankrat förslag till aktivitet. Det påpekades att i kostnaden för aktiviteterna skulle moms och sociala kostnader räknas in, vid köp av t ex teaterföreställningar. Det påpekades också att biblioteken måste ta kontakt för godkännande och ersättning med respektive upphovsman (författare/illustratör). Efter genomgång av förslaget av respektive länsbibliotek gick det vidare till projektledaren som gav det formella godkännandet och som informerade om att kommunbiblioteket kunde rekvidrera medlen. En kvalitativ redovisning av aktivitetens innehåll och utfall skulle beskrivas i projektdokumentationen. Ett eventuellt överskott återbetalades. Ett underskott ersattes inte.

Ett noggrant men mycket invecklat system. Om detta och olika komplikationer, se **Del 4**, under rubriken Kommentarer om kulturaktiviteter.

4.

Resultat av projektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA

Mätbara mål

I styrgruppen satt sakkunniga personer både vad det gäller förskolor och bibliotek. Gemensamt från projektledningen och styrgruppen kunde vi till exempel bearbeta förskolorna i de kommuner som skulle ingå i arbetet under år 1 – när det till att börja med gick trögt med anmälningar. Det resulterade i 2 460 anmälda barn. Inför termin två (första terminen år 2) strömmade anmälningarna in och vi fick

föra över delar av anmälningarna till termin tre (gällde Västerås). Det slutliga antalet anmälda barn under VT 2014 var 3 009 och under HT 2014 2 428. VT 2015 anmäldes 1 826 barn.

Totalt har vi efter fyra terminer **aktivt nått 494 småbarnsavdelningar på förskolor och 9 723 barn**. Anmälningslistor för de första tre terminerna har bifogats redovisningarna till Arvsfonden. Anmälningslista för den fjärde terminen bifogas.

Av de tre titlarna valde flest avdelningar att arbeta med *Kanel och Kanin. Dikter om kroppen*. 5 645 barn fick ett eget exemplar av denna bok. Därefter valdes *Gummi-Lisa hittar hem* som 2 536 barn fick. Och därefter *Här dansar Herr Gurka* som 1 549 barn fick.

Antalet böcker som delades ut var närmare 11 500, varav: 9 723 böcker direkt till barnen via föräldrarna, **1 500 böcker till förskoleavdelningarna** (de tre titlarna x 494 exemplar plus några extra), **270** till bibliotekarier, press och andra som var berörda av projektet.

Beräknat antal i målgrupperna

Den primära målgruppen

När det gäller mätbara mål i åldersgruppen 1-3 år är det – som vi påpekade i vårt förtydligande av ansökningen redan i februari 2013 – inte helt enkelt. Det som går att mäta är hur den litterära verksamheten ökar i småbarnsgrupperna, något som ingår i utvärderingen/följeforskningen.

Den sekundära målgruppen

Under alla tre åren har **619 kontaktpersoner/förskolepedagoger deltagit i konferenserna**. Beroende på personaltätheten i de olika barngrupperna är det troligt att vi under projektet nått (om vi räknar med tre personal/avdelning) **cirka 1 800 vuxna som arbetat med små barn i förskolorna**.

Den tredje målgruppen

Projektet omfattar även föräldrarna. Om vi räknar två vuxna per barn – och då även inberäknar intresserade mor- och farföräldrar samt andra släktingar och vänner – kommer vi fram till att vi nått **mellan 15 000 och 22 000 vuxna i hemmen**, allt beroende på hur familjesituationen sett ut.

Den fjärde målgruppen

Under de tre åren har **65 kontaktpersoner/bibliotekarier deltagit i konferenserna**. Lägger vi till andra bibliotekarier på kommun- och länsnivå som varit involverade i projektet blir antalet **cirka 80**.

Den breda allmänheten är ytterligare en målgrupp. Dessa nåddes av information om projektet **via press, radio och tv**.

Kommentar om målgruppen små barn

Projektet bygger i hög utsträckning på små barns delaktighet när det gäller associationer utifrån berättelser och bilder. Huvudpedagogen Susanna Ekströms uppmaning under sina föreläsningar på inspirationskonferenserna att lyhört iakttä hur barnen vill arbeta med en berättelse har många gånger refererats till av förskolepedagogerna. Ett exempel är när några små pojkar under läsningen av *Kanel och Kanin* plötsligt reste sig, klädde på sig och gick ut och följdes av de andra barnen i gruppen – så iakttog pedagogen det och stoppade det inte. Barnen gick ut och började gräva gropar, något som finns beskrivet i bilder i boken. Barnen fortsatte sen att gräva gropar i dagar framöver, och fick göra det. En annan förskolepedagog berättade att 3-åringar "berättade" en bok för sina vänner, dvs. 4- och 5-åringarna som ville vara med i projektet men som var "för gamla". Andra gånger kunde en 1-åring berätta med kroppen något som beskrivits i en dikt eller berättelse.

Delaktigheten bestod *inte* i att 1-, 2- och 3-åringar valde vilken bok de skulle arbeta med, utan hur de skulle arbeta. Förskolepedagoger har på den andra av de två konferenserna – när arbetet kommit igång – beskrivit detta som omtumlande upplevelser som vidgat deras sätt att se på de små barnen.

Där detta synsätt har följts har barnens tankar utifrån bild- och textupplevelser i hög grad varit styrande och barnen delaktiga i projektets utformning i förskolegruppen.

Kommentar om målgruppen kontaktpersoner inom förskolan

Vi har nått motiverade kontaktpersoner på förskolorna som aktivt har deltagit i de bägge halva konferensdagarna och likaså aktivt tillsammans med sitt arbetslag har valt den bilderbok som man arbetat med under en termin tillsammans med barnen.

Förskolor och bibliotek från samtliga kommuner i de tre länen inbjöds att delta i projektet under olika terminer. Listor med vilka som anmält sig de tre första terminerna har bifogats tidigare (och även en preliminär anmälan för den fjärde terminen). Den slutgiltiga anmälningslistan för VT 2015, den sista terminen, bifogas.

Kommentar om målgruppen föräldrar

Vi vet ännu inte i vilken utsträckning vi aktivt nått målgruppen föräldrar, även om vi fått stor respons via förskolepersonalen. När projektledningen, olika experter och följeforskarna arbetat igenom det digra material av sammanfattningar och utvärderingar som kommit in från förskolorna får vi troligen en bra bild. Rapporten kommer att presenteras i slutet av augusti 2016 på ett seminarium/en presskonferens och senare i september på Bokmässan i Göteborg.

Kommentar om föräldrar med annat språk

Projektet har genomförts på svenska och med svenska böcker. Syftet med projektet och att alla barn får en egen bok har **inte fungerat helt när de gäller gruppen nya svenskar**. Allt efter att projektet framskred blev det komplicerade med detta allt tydligare. Å ena sidan hade det krävts ett 30-tal översättningar (minst 10 språk x 3 titlar) och av översättare med djup kunskap om poesi, och att vi tryckt upp de översatta texterna vilket hade kostat närmare en halv miljon kronor som inte fanns i budget. Å andra sidan var det svårt för föräldrar med en annan språklig bakgrund att förstå att deras barn fick *en egen* bok och inte bara hade den till låns och även förstå vad projektet gick ut på.

Inför den avslutande terminen VT 2015 tog vi därför med hjälp av en översättningsfirma fram en kort information på 11 språk. Tre världsspråk som talas av många (franska i Afrika, spanska i Sydamerika och engelska över hela världen) och åtta andra språk. Språken var: engelska, spanska, franska, arabiska, somaliska, serbokroatiska, persiska, kurdiska (sorani), turkiska, tigrinja och kinesiska. Den svenska texten och ett par av de översatta har bifogats tidigare.

Kommentar om samarbete i styrgrupp, arbetsgrupp och referensgrupp

Vi samarbetade med landstingen i Örebro, Västmanland och Sörmland och deras länsbibliotek. Företrädare för dessa satt med i styrgruppen, liksom personer som arbetade på hög nivå med förskolor. I arbetsgruppen och i referensgruppen fanns personer med bred kunskap av barnbiblioteksverksamhet och med arbete i förskolor.

Peter Alsbjer, länsbibliotekarie, Regionbiblioteket i Örebro län om relationsskapandet:

"Kunskapsmässigt har Berätta, Leka, Läsa gett oss på regionbiblioteket insikten att den här typen av ganska komplexa projekt, som involverar olika typer av personalkategorier på flera organisatoriska nivåer (i små och stora kommuner och regionalt) med skilda uppdrag, men med det lilla barnets bästa i fokus, egentligen handlar om relationsskapande. Ett relationsskapande på organisatorisk nivå mellan verksamhetsansvariga tjänstemän och mellan den personal som ska utföra uppdragen är en förutsättning för läsförändring."

Projektets framgång ska därför mätas i antalet skapade relationer på tjänstemannanivå lika väl som antalet barn som nåtts eller böcker som delats ut. Relationerna skapar förutsättningar för fortsatt samarbete mellan förskola och bibliotek kring nya aktiviteter.

En kunskap som, såhär i efterhand, blivit alltmer tydlig för oss – inte minst när vi bedriver andra läsfrämjandeprojekt – handlar om det nödvändiga i att skapa relationer med och mellan de som ska genomföra aktiviteterna. En förutsättning för att läsfrämjandeprojekt, som BLL, ska lyckas, handlar lika mycket om att skapa relationer mellan de verksamhetsansvariga som de läsfrämjande aktiviteterna i sig. Att relationerna mellan organisationer och aktörer (bibliotek och förskola på olika nivåer) fungerar och kan identifiera gemensamma mål är lika viktigt som relationen mellan utförarna (biblioteks och förskolepersonal) och den slutgiltiga målgruppen (barnen) och den läsfrämjande aktivitet som görs.

Det här är kunskaper och erfarenheter som vi tagit med oss när vi bedriver andra läsfrämjandeprojekt t ex för att etablera samverkan mellan folkbibliotek och kommunernas fritidsgårdar och mellan folkbiblioteken och idrottsrörelsen.”

Kontaktuppgifter med vilka personer som ingick i respektive styrgrupp, arbetsgrupp och referensgrupp – med fullständiga kontaktuppgifter till styrgruppen – har vid olika tillfällen förmedlats till Arvsfonden. Den senaste listan bifogas.

Kommentar om Katrineholm och Nora

Två av de 31 kommunerna i de tre länen valde att inte delta i projektet, trots många kontakter.

Den första av kommunerna var Katrineholm. En bakgrund:

Katrineholm tackade sent på våren/försommaren 2014 nej till att delta den kommande hösten. Detta påverkade inte antalet konferenser, eftersom de som kommun var inbjudna tillsammans med Örebro och Vingåker.

I juni 2014 mailade projektledaren Elisabet Reslegård till de drygt 20 personer som ingick i projektets styrgrupp, arbetsgrupp och referensgrupp:

”Katrineholms kommun har efter ett antal kontakter valt att avstå från att delta i projektet BERÄTTA, LEKA, LÅSA under hösten 2014 (utom med 33 barn som tillhör en fristående förskola). Istället bygger de vidare på sitt projekt kallat KONSTiga djur där de arbetat med 3 till 5-åringar. Det märkliga är att de parallellt med vårt projekt – som de inte vill delta i – kommer att arbeta med Gummi-Lisa hittar hem av Anna Bengtsson, som tack vare Läsrörelsen kommit i nytryck. De kallar projektet ”Leka Läsa Lära, kom och sätt dig nära” och de vänder sig denna gång till 1 till 3-åringar... På webben finns följande om Katrineholms Gummi-Lisa-projekt: <http://gummilisa.blogspot.se/p/> En heltäckande beskrivning av BERÄTTA, LEKA, LÅSA finns på <http://www.lasrorelsen.nu/> Tilläggas kan att de drivande bakom projektet i Katrineholm var på vår inledande konferens i Västerås den 27 augusti 2013.”

I och med detta avstod Katrineholms kommun från inspirations- och utbildningskonferenser för förskolepedagoger, skrift till pedagoger och föräldrar, bilderböcker till de avdelningar som deltog och till alla barn på avdelningarna samt kulturaktiviteter tillsammans med biblioteket utifrån projektets bilderböcker.

Den andra kommunen var Nora. En bakgrund:

Nora kommun var inbjuden att delta i projektet våren 2015, men avböjde i januari samma år att delta med motiveringen:

”förskolechefer och specialpedagoger att man inte hinner med både Före Bornholmsmodellen och BLL”.

Som framgår i projektbeskrivningen så var samtliga kommuner redan våren 2013 informerade om det kommande projektet. Information fortsatte sedan att komma från projektledningen, undertecknad av projektledaren och personer i Örebro län (när det gällde Nora) som satt i styrgruppen. Informationen fördes inte vidare från den förskolechef i Nora som slutade sin tjänstgöring till den nye förskolechefen, utan denne var helt ovetande om den möjlighet som erbjudits.

Det som gäller för den utvidgade Bornholmsmodellen – ursprungligen framtagen av professor Ingvar Lundberg för de äldre barnen i förskolan – kallad *Före Bornholmsmodellen* sammanfattas i anslutning till en bok av Ingvar Lundberg och Görel Sterner vid Psykologiska institutionen Nationellt Centrum för matematikutbildning, NCM vid Göteborgs universitet på följande sätt:

"Boken innehåller 25 språksamlingar för barn i åldern 2-6 år, 10 för de yngre barnen och 15 för de äldre, med direkta förslag på lekar, sånger och övningar såsom rim och ramsor, ordsammansättningar och innebörder, gemensamma dikteringar, lekskrivning, sång- och rörelselekar, högläsning och spännande samtal. Boken utvecklar förmågan att resonera och argumentera och övar upp sin uppmärksamhet, koncentration och uthållighet."

Det är självklart upp till varje kommun om de vill delta i ett projekt. Det beklagliga i det här fallet (liksom i fallet Katrineholm) är att Nora kommun trots lång framförhållning inte såg de möjligheter som projektet kostnadsfritt erbjöd (se ovan under Katrineholm). Det kan också påpekas att Bornholmsmodellen, både i sin ursprungsmetod och som "Före" inte arbetar med bilden utan är en renodlat språkligt fonologisk metod.

I kontakter med förskolor och biblioteket i Nora visade det sig att det fanns ett stort intresse att delta i projektet men att det inte sanktionerades uppifrån.

Katrineholm och Nora var väl informerade om projektet. I heldagskonferensen i Västerås den 27 augusti 2013 deltog följande personer från de bägge kommunerna:

Katrineholm

- Karin Pettersson, rektor
- Yvonne Walderfors, förskolechef
- Anita Peterson, förskolechef
- Karolina Rochling, Kulturhuset Ängeln, Katrineholms Stadsbibliotek
- Annika Elmhag, Kulturhuset Ängeln, Katrineholms Stadsbibliotek
- Katarina Hassler, förskollärare (drev specialprojekt kopplat till läsande i förskolan)
- Britt-Marie Zurkerchen-Åhlen, barnskötare (drev specialprojekt kopplat till läsande i förskolan)
- Anette Hellgren, förskollärare (drev specialprojekt kopplat till läsande)

Nora

- Monica Sundberg (S), vice ordförande Kultur- och fritidsnämnden
- Margareta Ring Norrman, Nora kultur- och fritidsavdelning
- Margareta Bark, förskola
- Linda Mallalieu, Bildningsförvaltningen

Följeforskarna kommer att belysa fallet Katrineholm och fallet Nora i sin utvärdering.

Kommentar om ytterligare boktitlar

Projektets huvudpedagog Susanna Ekström tog i mars 2014 fram en boklista med kommentarer på ytterligare 23 bilderböcker som hon beskrev:

"Boklista för er som är med i projektet *Berätta, Leka, Läs*

*När ni har fördjupat er i Anna Bengtssons: Gummi-Lisa hittar hem, Ulf Stark och Charlotte Ramels: Kanel och Kanin och Här dansar Herr Gurka av Lennart Hellsing och Poul Ströyer (som beskrivs i vår skrift *Berätta, Leka, Läs*) har jag några förslag på ytterligare bilderböcker. Böcker som har en sådan*

komplexitet och kvalitet att de håller för närläsning under lång, tid med 1-, 2- och 3-åringar. De här intresseväckande, utmanande och lekinspirerande finns inte alla tillgängliga i handeln. Många är värda att återutges och förhoppningsvis finns de flesta med i folkbiblioteken. Be er bibliotekarie, som deltar i projektet, om hjälp.”

Boklistan finns på Läsrörelsens hemsida www.lasrorelsen.nu

Kommentar om kulturaktiviteterna

Tanken med kulturaktiviteterna beskrivs under **Del 3, Planering och genomförande av BERÄTTA, LEKA, LÄSA** och rubriken *Kulturaktiviteter i kommunerna*.

Kulturaktiviteter ordnades av bibliotek i alla kommuner, i vissa fall i samarbete mellan kommunerna.

En del som vi under styrgruppens och arbetsgruppens möten förbisåg och som kom att påverka kulturaktiviteterna var att bibliotekens kulturaktiviteter växte i och med att de tre största kommunerna delades in i fyra enheter – på grund av deras storlek i förhållande till de andra kommunerna – och fördelades på olika terminer. Det behövdes då för dessa kommuner 4 x de bidrag på 15 000 kronor till aktiviteter som var tänkt per kommun. Under den första terminen, som enbart gällde Örebro, löstes det med bidrag från Länsbiblioteket i Örebro län.

Uppdelningen av de tre stora kommunerna Eskilstuna, Västerås och Örebro i fyra enheter – fyra kommundelar – **innebar att istället för 31 kommuner var det i princip 40 ”kommuner” som skulle delta**. Kostnader för biblioteksaktiviteterna ökade därmed med 9 x 15 000 kronor, totalt 135 000 kronor. Detta påpekades för Arvsfonden och i ansökan för år 2 höjdes budgeten för kulturaktiviteterna, något som dock avsågs. De extra kostnaderna bekostades då i första hand av länsbiblioteken men även av Läsrörelsen.

I styrgruppens och arbetsgruppens nit att allt skulle bli rätt när det gällde bibliotekens kulturaktiviteter – inte minst rättighetssidan för musik- och/eller teaterföreställningar och annat utifrån de tre böcker som användes – så uppstod samtidigt en byråkrati som blev mycket irriterande för biblioteken.

Några aktiviteter drogs även igång från biblioteken som inte var förhandlade om med upphovsmännen, detta gällde bland annat Anna Bengtssons bok *Gummi-Lisa hittar hem*. Ett bibliotek ordnade också en kulturaktivitet i form av en föreläsning som i princip inte relaterade till vare sig de titlarna eller till de allra yngsta barnen.

De program som genomfördes var genomgående av hög kvalitet. Det rörde sig t.ex. om olika teaterföreställningar baserade på de bilderböcker som ingick i projektet, sång och berättarprogram och kurser i muntligt berättande med en skådespelare.

Om arbetet med projektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA fortsätter i andra län **kommer delen med kulturaktiviteter genom biblioteken att förenklas** och snabbare beslut kommer att fattas.

Kommentar om media

När projektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA planerades var vår tanke att informationen skulle spridas internt inom de 31 kommunerna. Detta visade sig inte räcka. Vi insåg då att det var **nödvändigt att koppla**

in en erfaren kommunikatör för att nå ut till media i länens olika delar – och även i riksmmedia eftersom projektmodellen borde uppmärksammas även nationellt. Vi anitade då Li Södermark med erfarenhet som pressansvarig på Sveriges Radio, t f press- och informationschef på Nordiska museet och Millesgården och pressekreterare på Stockholms stadsteater och Dyslexikampanjen.

I samband med den inledande konferensen för BERÄTTA, LEKA, LÄSA i Västerås den 27 augusti 2013 gjordes många inslag i press, radio och tv. När projektet återkom till Västerås den 29 januari 2014 var media i princip "avbetade". Regeln är att media inte gör inslag om samma projekt två gånger. Ändå var intresset så stort att SVT:s Tvårsnytt gjorde en lång intervju med projektledaren Elisabet Reslegård samt intervjuade en förskolepedagog och en bibliotekarie från dagens inspirations- och utbildningskonferens. Många inslag gjordes från de inledande konferenserna och intervjuer gjordes då ofta med huvudpedagogen Susanna Ekström, projektledaren eller någon från länen som ingick i arbetsgruppen.

Totalt under projektiden gjordes 70 inslag i press, radio och tv. De flesta inslagen var i lokala medier. I samband med att följeforskningen/utvärderingen presenteras räknar vi med att riksmmedia uppmärksammar satsningen.

Pressekreteraren Li Södermark har vid två tillfällen i brev till Arvsfonden beskrivit mottagandet av BERÄTTA, LEKA, LÄSA.

Några exempel på inslag:

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=93&artikel=5712430>

<http://na.se/nyheter/bergslagen/1.2918628-nar-barnboken-bli-mer-an-en-berattelse>

<http://na.se/nyheter/kumla/1.2521646-dockteater-satte-punkt-for-lasprojekt>

<http://na.se/nyheter/kumla/1.2374378--beratta-leka-lasa-utvecklar-barns-sprak>

<http://na.se/nyheter/orebro/1.2187269-orebro-satsar-pa-lasprojekt-for-ettaringar>

5.

Nyskapande och utvecklande med projektet

Som vi konstaterat tidigare utgör små barn i åldern 1-3 år sällan en målgrupp för språk- och läsfrämjande arbete. Det samma har vi också konstaterat gäller de små barnens pedagoger.

Genom vidareutvecklingen av projektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA i tre län ville vi visa hur en pedagogisk **modell som utgår från närläsning av böcker med mycket små barn** kan påverka och sätta fokus på språkutvecklingen. Något som är helt nödvändigt i det informationssamhälle som vi befinner oss i och där alarmerande undersökningar kommer om bristande språk- och läsförmåga, inte minst hos pojkar. I Litteraturutredningen 2013 lyftes också förskolornas roll fram mycket starkt och som en viktig del i det **Läsluft för Sverige** som utredningen efterlyste.

Forskning visar också att det är grundläggande för den kommande språkutvecklingen att genom **berättande, samtal, lekande och läsande stimulera det lilla barnet.**

Vi menar att vi har satt fokus på små barn språk genom projektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA på ett sätt som går att utveckla i andra kommuner, län och regioner.

En annan nyskapande del

Regionbiblioteket i Örebro län påpekade:

"Det nya och unika i projektet är samverkan med Läsrörelsen. Även om vi delar uppfattning om läsandet som grund för demokrati och kunskaper, så var det ännu viktigare ett kunna få del av Läsrörelsens projektorganisation och erfarenheter av att genomföra stora projekt.

De myndigheter som vi normalt sett kunnat söka utvecklingsbidrag från (Kungl. Biblioteket och Statens kulturråd) hade inte haft de ekonomiska musklerna som de fonder som Läsrörelsen kunnat söka medel från. Det var ett strategiskt val för oss att liera oss med en ideell organisation som, till skillnad från oss, kunde söka och få del av medel från Allmänna arvsfonden och PostkodLotteriets Kulturstiftelse.”

De fortsatte:

”Som en konsekvens av samarbetet med Läsrörelsen är vi öppna för andra samverkansformer och deltar i bl. a deras arbete med att etablera ”Läslov” som begrepp för skolornas höstlov.”

6.

Verksamheten i länen efter projektiden

Genom den modell som vi redogjorde för i vår ansökan redan inför år 1, menar vi att arbetet ska implementeras i de kommuner vi arbetar i på ett sådant sätt att det har möjlighet att leva vidare på kommunernas egna villkor. Strukturer och nätverk för samverkan mellan förskola och bibliotek har arbetas fram under projektets gång. Kontaktpersonerna i de olika förskolorna blir då **ambassadörer och sakkunniga** i arbetet med närläsning av böcker med mycket små barn. Arbetet kan på det sättet både fortgå i de förskolor som deltagit i projektet och involvera nya förskolor i kommunen.

Förskolechef Ann Redlund i Norbergs kommun beskrev i mail hur man upplevde projektet:

”Projektet har uppskattats mycket av både barn, föräldrar och förskolepersonal. Förskolorna i Norberg har under projektiden träffats tillsammans med bibliotekspedagogen. Framtidsplaner är att arbeta vidare efter avslutad projektid med närläsning. Verksamhetsåret ska starta i augusti med närläsning på de avdelningar som har de yngsta barnen. Ett bra sätt att introducera barnet till förskolan, och bygga upp samverkan mellan förskola och hem. Förskolepersonal och bibliotekspedagog träffas regelbundet och har ”bokpratsgrupp”. Målsättning att förskolan ska dela ut 1 bok till de yngsta förskolebarnen vartannat år. Bok väljs ut i samråd mellan förskolepersonal och bibliotekspedagog.”

Återsamlingar har arrangerats i länen för föregående terminer med siktet inställt på att projektet ska leva vidare och utvecklas i kommunerna, detta görs då av länen/kommunerna själva. Ett exempel beskrivs i ett mail av Sylvia Blomberg, utvecklingsledare bibliotek barn/unga Länsbiblioteket i Örebro län:

”Efter både första och andra terminen i BLL var intresset stort för att fortsätta arbetet i Berätta Leka Läsa andan i Örebro län. Utifrån det beslut länsbiblioteket i Örebro län tillsammans med Örebro kommun att erbjuda en återträff för samtliga kontaktpersoner från bibliotek och förskola.

Den 6 oktober 2014 erbjöds därför samtliga kontaktpersoner i BLL som deltog höstterminen 2013 och vårterminen 2014 en återträff. Tanken med dagen var att träffas, utbyta idéer med varandra och inspireras till fortsatt arbete med böckerna i Berätta Leka Läsa.

Vi ordnade dagen som en minimässa där halva gruppen berättade och visade vad de gjort vid småbord under fm. medan andra hälften gick runt och tog del av all idérikedom. Efter lunch skiftade vi grupp så att förmiddagens minglare fick visa och berätta vad de hade gjort. På så vis fick alla ta del av det som gjorts samt fått många goda tips och idéer till fortsatt arbete. Däremellan hade vi presentationer av extra goda exempel som gjorts både på förskolan och biblioteket.

Den här dagen visade sig falla så väl ut att vi kommer att erbjuda deltagarna från HT- 2014 och VT- 2015 i Örebro län en minimässa i Berätta Leka Läsa.”

Biblioteken har också i många fall fått möjlighet till en nystart i relationerna med ansvariga för förskolan. Nya nätverk för idéutbyte och metodutveckling har skapats såväl inom kommunerna, som mellan kommunerna. Detta goda samarbete är en förutsättning och grogrund för verksamheten efter projekttidens slut i de berörda kommunerna.

Regionbiblioteket i Örebro län kommenterar:

"I de fall som det har funnits kontaktytor mellan folkbiblioteken och förskolorna sen tidigare har projektet hjälp till att smörja det den samverkan som funnits. Där samverkan varit mindre utvecklad har projektet varit ett incitament för att komma igång."

Från Läsrörelsens sida menar vi också att vi efter att ha genomfört både det första pilotprojektet i Strängnäs och det omfattande projektet i de tre länen Sörmland, Västmanland och Örebro har goda möjligheter att hitta en fortsatt finansiering för projektets vidareutveckling i nya län. Vi är väl medvetna om att Arvsfondens medverkan i projektet begränsades till tre år.

7.

Dokumentation och spridning av erfarenheter

Redan när vi planerade projektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA menade vi att en central del var att en kontinuerlig och löpande utvärdering gjordes redan från projektstarten hösten 2013. När Arvsfonden inte beviljade medel till en utvärdering möjliggjordes den första fasen av denna utvärdering genom en ansökan till PostkodLotteriets Kulturstiftelse.

Som utvärderare har vi kontrakterat docent Barbro Johansson vid Centrum för konsumtionsvetenskap Handelshögskolan Göteborgs universitet och fil. dr. Sandra Hillén vid samma institution. De genomför **en etnografisk, kvalitativ följeforskning** av projektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA som följer den plan som presenterats och godkänts av projektledningen. Följeforskningen bedrivs under hela projektet, till och med våren 2014 var det med medel från PostkodLotteriets Kulturstiftelsen, för hösten 2014 med bidrag från Lärarstiftelsen/SAF och under våren 2015 är det med bidrag från Landstingen i Västmanland, Sörmland och Örebro samt med medel från Läsrörelsen.

Efter avslutad följeforskning tas en **skriftlig rapport** fram som överlämnas till Läsrörelsen i augusti 2016 (ursprungligen planerad till december 2015). Rapporteringen ska ge en dokumentation av genomförandet och redovisa resultat utifrån de riktlinjer som fanns. En enkel lägesrapport har presenterats under hösten 2014, dvs. halvvägs in uppdraget.

Läsrörelsen har förbehållit sig rätten att fritt använda forskarnas arbetsresultat. Forskarna har på motsvarande sätt rätt att använda information, data och annan kunskap som inhämtas inom ramen för uppdraget, till publicering i vetenskapliga tidskrifter eller andra forskningspublikationer.

Kontaktpersonen på respektive förskoleavdelning som deltagit i projektet har också genomfört den slutliga utvärderingen från avdelningens sida och deltagit om så behövs i de intervjuer som gjorts av följeforskarna.

I tidigare projekt som genomförts av Läsrörelsen har vi också presenterat resultaten i seminarier och konferenser, vilket också kommer att ske efter projektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA.

Kommentar om följeforskningen

De bägge följeforskarna docent Barbro Johansson och fil. dr. Sandra Hillén, båda vid Centrum för konsumtionsvetenskap Handelshögskolan Göteborgs universitet har döpt sitt projekt till Läsa med de yngsta – följeforskning av projektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA.

Forskarna har gått igenom allt material från de deltagande förskolorna under terminerna. De har läst igenom och kodat materialet. De har gjort nedslag/besök på några förskolor under de fyra terminerna. De undersöker bokens och berättelsens roll, vilka arbetssätt som närläsningen genererar, barns delaktighet och inflytande. De ser tre institutioner för lärandet:

Bibliotek – folkbildning

Förskola – institutionaliserat lärande

Familj – informellt lärande

8.

Ett projekt i förändring

Projektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA har efter hand förändrats, allt från att det under planeringen av pilotprojektet i Strängnäs 2009 blev två halvdagarskonferenser mot en hel dag som var tänkt från början.

När projektet utvidgades i de tre länen gjordes ett antal förändringar som har beskrivs under Del 2. Utvidgning av projektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA i tre län. I korthet:

- En intresseanmälan för medverkan skickades till förskolor och bibliotek.
- En kontaktperson för varje förskoleavdelning och bibliotek anmäldes som bland annat deltog i de bägge halva konferensdagarna.
- Det tydliggjordes att det var ett utbildningsprojekt och att det handlade om närläsning för och med små barn.
- En av de tre bilderböckerna som använts i Strängnäs byttes. Den nya boken blev *Gummi-Lisa hittar hem* av Anna Bengtsson.
- En lista med fler lämpliga böcker togs fram.
- I Strängnäs fick föräldrarna välja en av de tre böckerna. När projektet utvecklades fick barnen den bok som avdelningen arbetade med.
- I pilotprojektet skulle föräldrarna hämta boken på biblioteket. I det fortsatta projektet lämnade förskolepedagogerna över böckerna till föräldrarna i den egna förskolan.
- Ekonomiska medel avsattes för kulturaktiviteter genom biblioteken.
- En löpande utvärdering/följeforskning gjordes.

Under de 34 möten som projektgruppen hade (14 som telefonkonferenser med styrgruppen) under det utvidgade projektets planering och genomförande diskuterade varje del av projektet, hur information skulle gå ut, hur anmälningar skulle tas in, hur kontaktpersonerna skulle få de tre böckerna att välja mellan, hur böckerna skulle komma till avdelningarna för vidarebefordran till varje barn med mera.

Två delar som lades till under projekttiden var:

- En inledande heldagskonferens som arrangerades i Västerås.
- Fyra informationsmöten, ett inför varje termin, i Arboga.

En del som lades till under projektets gång var:

- En informationstext som togs fram till föräldrar på 11 språk.

Om projektets fortsätter i nya län/regioner är några förändringar som har diskuterats:

- En tredje halvdagskonferens, antingen som en inledning av projektet för att förskoleavdelningar ska kunna förbereda sig i god tid eller en avslutande med mer renodlat utbyte av erfarenheter.
- En Facebook-sida där deltagarna kan utbyta erfarenheter.
- Information till föräldrar med annat språk. Självklart som mot slutet i det utvidgade projektet på ett antal språk, men kanske också översättningar av böckerna för att föräldrarna ska kunna läsa den bok som barnet får både på sitt modersmål och på svenska. Översättningarna skulle då skrivas ut av förskolor eller bibliotek.
- Beslut om kulturaktiviteter genom biblioteken kommer att förenklas.

BERÄTTA, LEKA, LÄSA har varit ett organiskt projekt som ständigt har utvecklats i diskussion och samarbete med alla inblandade.

9.

Projektets kostnader

Projektrelaterade kostnader för de innehållsmässiga delar som godkänts av Allmänna arvsfonden är:

År 1; 1 459 939 kronor (beviljat 1 386 000 kronor)*

År 2; 1 926 799 kronor (beviljat 1 970 000 kronor)

År 3; 598 685 kronor (beviljat 616 000 kronor)

3 985 423 kronor (beviljat 3 972 000 kronor)

Bidragen från Allmänna arvsfonden är 3 972 000 kronor. Till det kommer bidrag från landstingen på 75 000 kronor för kulturaktiviteter samt 3 560 kronor i återbetalade bidrag från bibliotek för kulturaktiviteter. De totala intäkterna blir då 4 050 560 kronor, från detta dras de projektrelaterade kostnaderna på 3 985 423 kronor. Mellanskillnaden **65 137 kronor** återbetalas till Allmänna arvsfonden.

*Den högre kostnaden för år 1 beror på att vissa kostnader för år 2 måste betalas redan det första året eftersom åren inte följde kalenderåren, vilket vi inte var medvetna om.

Kommentar om projektets ekonomi och budget

Utöver de medel som projektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA har beviljats av Allmänna arvsfonden har 340 000 kronor kommit från PostkodLotteriets Kulturstiftelse (för den inledande konferensen och följeforskningens första fas), 40 000 kronor från Lärarstiftelsen/SAF (för följeforskningen), tillsammans 75 000 kronor från landstingen i Västmanland, Sörmland och Örebro (för extra kulturaktiviteter i Västerås, Eskilstuna och Örebro), 15 000 kronor som betalades direkt av Örebro länsbibliotek (för kulturaktiviteter) och 150 000 kronor från Landstinget i Västmanland, Sörmland och Örebro (för följeforskningen). Tillkommer drygt 175 000 kronor som Läsrörelsen har skjutit till av egna medel. **Totalt rör det sig om 795 000 kronor.** Till det kommer stora arbetsinsatser i de tre länen och mycket ideellt arbete från aktiva inom Läsrörelsen.

Ansökningar, redovisningar och förhandlingar i form av varor och tjänster har gjorts av projektledare Elisabet Reslegård – med full insyn och delaktighet från projektets styr- och arbetsgrupp.

En ytterligare utvidgning av BERÄTTA, LEKA, LÄSA i nya län eller regioner kräver minst 2 till 3 mkr, beroende på länets eller regionens storlek. Något som det är upp till den ideella Föreningen Läsrörelsen att hitta en finansiering för.

Elisabet Reslegård

Ordförande och projektledare
Föreningen Läsrörelsen
c/o Svenska Barnboksintitutet
Odengatan 61
113 22 Stockholm

Mobil: 070-625 81 74

Mail: reslegard@yahoo.se

www.lasrorelsen.nu

Bilagor, år 3

1. Projektbeskrivning av BERÄTTA, LEKA, LÄSA (denna).
2. Slutrapport, Allmänna arvsfonden.
3. Utfall av prognosperioden föregående projektår (år 2).
4. Kontaktlista för projektets styrgrupp, arbetsgrupp och referensgrupp. har vid olika tillfällen förmedlats till Arvsfonden. Den senaste listan bifogas.
5. Program för de 6 inspirations- och utbildningskonferenserna VT 2015.
6. Förskoleanmälningar VT 2015.
7. Läsrörelsens bakgrund och projekt, maj 2016.
8. Utdrag ur huvudpedagogen Susanna Ekströms CV.

Tidigare bilagor:

Delredovisning, år 2

1. Kontaktlista för projektets styrgrupp, arbetsgrupp och referensgrupp.
2. **A-C**, Inbjudan till förskolechefer att delta i projektet VT 2014, HT 2014 och VT 2015. Undertecknat av projektledare och olika personer beroende på länstillhörighet.
3. **A-C**, Inbjudan till bibliotekschefer att delta i projektet VT 2014, HT 2014 och VT 2015. Likaså undertecknat av olika personer.
4. Inbjudan till informationsmöten i Arboga, hösten 2014 och våren 2015.
5. Program för de 16 inspirations- och utbildningskonferenserna VT 2014 och HT 2014.
6. Förskoleanmälningar VT 2014.
7. Förskoleanmälningar HT 2014.
8. Förskoleanmälningar VT 2015.
9. Nr. 2 2014 av kulturtidskriften OPSIS BARNKULTUR – om barnkultur för vuxna.
10. Brev från pressekreterare Li Södermark om mottagandet av BERÄTTA, LEKA, LÄSA
11. Pressklipp.
12. Utvärderingsfrågor till förskolor.
13. Utvärderingsfrågor till biblioteken.
14. Inbjudan till återträff i Örebro, 6 oktober 2014.

Delredovisning, år 1

1. Kontaktlista för projektets styrgrupp, arbetsgrupp och referensgrupp.
2. Inbjudan till förskolechefer att delta i projektet. Undertecknat av projektledare och olika personer beroende på länstillhörighet.
3. Inbjudan till bibliotekschefer att delta i projektet. Likaså undertecknat av olika personer.
4. Inbjudan till informationsmöten i Arboga, våren och hösten 2013.
5. Program för de åtta inspirations- och utbildningskonferenserna hösten 2013.
6. Inbjudan och program för den inledande konferensen BERÄTTA, LEKA, LÄSA den 27 augusti 2013.
7. Pedagogiska skriften BERÄTTA, LEKA, LÄSA.
8. Böckerna Kanel och Kanin. Dikter om kroppen, Här dansar Herr Gurka och Gummi-Lisa hittar hem.
9. Instruktioner inför projektet till förskolepedagoger.
10. Instruktioner inför projektet till bibliotekarier.
11. Överenskommelse med kontaktpersoner inom förskolan.

12. Lista över vilka kommuner som deltar under vilken termin 2013-2015.
13. Förskoleanmälningar HT 2013.
14. Förskoleanmälningar VT 2014.
15. Pressklipp.
16. Brev från pressekreterare Li Södermark om mottagandet av BERÄTTA, LEKA, LÄSA.

Annan informationsspridning, delredovisning, år 1

17. Plats för barn! på Bok & Bibliotek:
 - Seminarier
 - Monterprogram
 - Seminariekatalog
 - Programtidning via GP

18. Föreläsningsserier ABF-huset i Stockholm HT 2013 och VT 2014.

Ansökan inför år 1

1. Kostnader för projektet BERÄTTA, LEKA, LÄSA 2013 – 2015.
2. Seminarieprogrammet den 21 april 2009 i Strängnäs.
3. Seminarieprogrammet den 17 augusti 2009 i Strängnäs.
4. Läsrörelsens skrift BERÄTTA, LEKA, LÄSA.
5. Läsrörelsen, bakgrund och projekt.
6. Föreningen Läsrörelsens årsredovisning och revisionsberättelse för år 2011.
7. Protokoll från Läsrörelsens konstituerande styrelsemöte den 18 juni 2012.

Om Läsrörelsen

Den ideella föreningen Läsrörelsen första landsomfattande kampanj startade år 2000 och tog som sitt motto "Ge dina barn ett språk", som nu är föreningens motto. Bakgrunden var dels den kraftiga minskningen under många år av småbarnsföräldrars läsning för sina barn, som redovisades i den s.k. Barnbarometern 1999. En annan bakgrund var den OECD-undersökning som visade att 25 procent av alla vuxna svenskarna hade en bristande läs- och skrivförmåga. En uppföljande studie visade att 20 procent av de unga vuxna (18-25 år) inte kom upp i den läs- och skrivförmåga som krävs när man går ut den obligatoriska skolan. Läsrörelsen är också en vidareutveckling av den landsomfattande Dyslexikampanjen i slutet av 90-talet, där Elisabet Reslegård var kampanjledare och Bengt Westerberg var ordförande. I Läsrörelsen hade de under de första åren samma roller.

En andra landsomfattande kampanj Lär för livet/Läsrörelsen startade i september 2002, med nyfikenheten som nyckelord. Liksom den tidigare kampanjen var den ett huvudtema på Bok & Bibliotek i Göteborg.

Läsrörelsen har under åren arbetat med många metoder och modeller kring att berätta, läsa, skriva och lära. Ett unikt projekt är Bok Happy Meal i samarbete med McDonald's. Sedan 2001 har 95 boktitlar av 87 olika författare och illustratörer i en total upplaga på 16,9 miljoner barn- och bilderböcker ingått. Ett annat projekt är att förändra skollovet vecka 44 till ett lustfyllt Läslov för alla

elever mellan 7 och 19 år, som startades förra året. Ett växande Nätverk med hittills 80 parter har bildats med elevorganisationer, bokförlag, bibliotek, bokhandel, idrottsföreningar, fackliga organisationer, kulturinstitutioner och företag. Under 2016 har Läs rörelsen inlett ett samarbete med författaren David Lagercrantz som donerar ett anseeligt bidrag till för en lässatsning i 100 högstadieskolor och 100 gymnasieskolor, från norr till söder kallat **Berättelser som förändrar**. Projektet som ska lyfta fram berättandet i skönlitteratur, biografier, memoarer och serier har beviljats stöd av PostkodLotteriets Kulturstiftelse.